

Polska literatura faktu w Chinach: omówienie i przekłady

Polish Non-Fiction in China: Discussion and Translations

Duan Yue

Beijing Foreign Studies University, Chiny

e-mail: duanyue@bfsu.edu.cn

ORCID: 0009-0001-0232-1575

Abstract

The purpose of this paper is to present the history of translation of Polish non-fiction in mainland China from the 1980s to the present. The article divides the translations into three broad categories: anti-fascist literature, exemplified by Tadeusz Borowski and Zofia Nałkowska; reportages, represented by Ryszard Kapuściński; and biographies, diaries and correspondence of renowned Polish artists. The paper includes descriptions of the motives behind the publication of these translations, their reception and information about the translators. It notes that most of the Chinese translations of Polish non-fiction were produced under the influence of significant commemorative events or promotional activities organized by official cultural institutions of both countries.

Keywords

Polish literature, non-fiction, reportage, Chinese translation, reception

Literatura faktu, jako rodzaj piśmiennictwa, którego głównym celem jest obiektywne przedstawienie wydarzeń, obejmuje szeroki zakres gatunków. W XX wieku, epoce radykalnych zmian, pełniła ona szczególną misję, stanowiąc swoiste świadectwo pamięci. Badanie przekładów literatury faktu z języka polskiego na chiński jest więc nieodzowną częścią badań nad recepcją literatury kraju nad Wisłą.

Historia chińskich przekładów literatury polskiej sięga początków XX wieku. Początkowo dzieła literackie, które tłumaczono, były w większości literaturą piękną¹, zaś polska literatura faktu weszła w pole widzenia chińskich czytelników znacznie później – w latach 80. XX wieku, kiedy w Chinach twórczość *non-fiction* zyskiwała na popularności. W 1978 roku, wraz z wdrożeniem polityki reform i otwarcia, nastąpiła odwilż w dziedzinie literatury i sztuki oraz gwałtowny wzrost ilości tłumaczeń literatury zagranicznej. Na tej fali polska literatura faktu została wprowadzona do Chin w latach 80. i 90. ubiegłego wieku, głównie przez chińskich polonistów ze znakomitymi umiejętnościami tłumaczeniowymi, którzy w latach 50. odbyli studia polonistyczne w Polsce, a w swojej działalności przekładowej sięgali głównie po takie gatunki, jak reportaż, biografia, pamiętniki i listy.

Literatura lagrowa

Pierwszym gatunkiem polskiej literatury faktu, który dotarł do chińskich czytelników w usystematyzowany sposób, była literatura lagrowa, ściśle związana z II wojną światową i krytyką faszystów. W Chinach dzieła literackie o takiej tematyce są często określane mianem literatury antyfaszystowskiej.

Chiny i Polska to kraje, które w dużym stopniu ucierpiały przez działalność faszystów podczas II wojny światowej, a wspólne doświadczenie historyczne obu krajów stało się siłą napędową chińskich tłumaczeń polskiej literatury lagrowej o zbrodniach hitlerowskich. Dla uczczenia 50. rocznicy zwycięstwa Chin w tzw. Wojnie Oporu Przeciw Japońskiej Agresji² i ostatecznego światowego zwycięstwa nad faszyzmem chińskie wydawnictwa opublikowały na ten temat wiele książek, a Wydawnictwo Chongqing wydało 52-tomową *Antyfaszystowską literaturę w świecie* (1992–1994), która jest zbiorem reprezentatywnych antyfaszystowskich dzieł literackich opublikowanych w latach 1930–1960 w ponad sześćdziesięciu krajach i regionach na całym świecie, w formie powieści, wierszy, dramatów i literatury faktu. Seria książek miała silny trzysuosobowy zespół translatorski, w którego skład wchodził czołowi współcześni tłumacze literatury z różnych języków. W tomie polskim, o numerze 35, Lin Hongliang (林洪亮), jeden z tłumaczy, daje w przedmowie ogólne wprowadzenie do reprezentatywnych poetów, powieściopisarzy, dramaturgów polskiej literatury przeciw faszyzmowi i ich dzieł, chwali utwory literatury lagrowej, które przetrwały w ogniu wojny, i wskazuje, że

¹ Zob. Li Yanan, *Recepcja literatury polskiej w Chinach. Wybrane zagadnienia*, praca doktorska, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Filologiczny 2015, s. 41–42, https://rebus.us.edu.pl/bitstream/20.500.12128/5731/1/Li_Recepcja_literatury_polskiej_w_Chinach.pdf [dostęp 17.03.2024].

² Opór Chin wobec japońskiej agresji rozpoczął się w 1931 roku i trwał czternaście lat, z ciągłymi walkami w latach 1937–1945.

polska literatura lagrowa jest tekstem o znacznej głębi i rozpiętości treści ideowej, a także wartości edukacyjnej i estetycznej, i zajmuje ważne miejsce w rozwoju współczesnej literatury polskiej³.

Wśród szesnastu utworów zawartych w tej książce znajdują się dwa opowiadania w tłumaczeniu profesor Yi Lijun (易丽君): *Profesor Spanner* Zofii Nałkowskiej oraz *Proszę państwa do gazu* Tadeusza Borowskiego. Twórczość tych dwojga pisarzy była od tego czasu najchętniej wybierana przez chińskich tłumaczy polskiej literatury lagrowej (i zawartej w niej literatury faktu).

Opowiadanie *Proszę państwa do gazu* zostało ponownie przetłumaczone przez profesora Yang Deyou (杨德友) w 1995 roku i opublikowane w czasopiśmie „Masterpieces Review” (名作欣赏) wraz z recenzją tłumacza pt. *Ludzkość pod wysokim ciśnieniem*, a dwa lata później przekład autobiograficznej opowieści pt. *Żydowska wojna* autorstwa Henryka Grynberga został opublikowany w „Literaturze w Świecie” (世界文学), ważnym chińskim czasopiśmie poświęconym literaturze zagranicznej.

W XXI wieku reportaże Nałkowskiej i Borowskiego ponownie wydawano w Chinach. W tym czasie zmieniła się forma publikacji ich dzieł – z pojedynczych utworów na bardziej kompletne zbiory. W 2012 roku zbiór opowiadań Borowskiego ukazał się w Chinach, jako jedyne dzieło literatury polskiej w pierwszym tomie serii „Błękitna Europa Wschodnia”⁴, a w 2018 roku został wydany ponownie. Ta publikacja zawiera prawie wszystkie utwory ze zbiorów opowiadań *Pożegnanie z Marią*, *Pewien żołnierz* i *Kamienny Świat*, jednak według tłumacza „wszystkie utwory Borowskiego dotyczą zimnego i zdradzieckiego «świata kamiennego» w szerokim znaczeniu tego słowa – świata alienacji”⁵, stąd tytuł zbioru *Kamienny Świat*. We wstępie do przekładu tłumacz, profesor Yang Deyou (杨德友), przybliży życie Borowskiego, tematykę twórczości i styl pisarski, podkreślając, że choć utwory pisarza są krótkie, to w ich spokojnych opisach aż kipi od napięcia. Trzeba dodać, że tłumacz wybrał i przetłumaczył również komentarze trzech znanych polskich pisarzy i krytyków literackich na temat Borowskiego i jego twórczości, które zostały umieszczone na końcu książki jako materiał dodatkowy, a mianowicie: *Beta, czyli nieszczęśliwy kochanek* autorstwa Czesława Miłosza; przedmowa Jana Kotta do zbioru opowiadań Borowskiego opublikowanego

³ Lin Hongliang, *Przedmowa*, w: *Antyfaszystowska literatura w świecie*, tom polski (35), red. Liu Baiyu, Chongqing: Chongqing Chubanshe 1992, s. 2. Cytat został przetłumaczony przez autorkę artykułu.

⁴ „Błękitna Europa Wschodnia” to zakrojona na szeroką skalę seria literacka stworzona przez wydawnictwo Guangdong Huacheng, mająca na celu tłumaczenie i wprowadzenie na grunt chiński literatury wschodnioeuropejskiej (i środkowo-wschodnioeuropejskiej) w bardziej obiektywny i kompleksowy sposób. Seria ma obejmować prawie sto wybitnych utworów nowoczesnej i współczesnej literatury z Europy Wschodniej (i Europy Środkowo-Wschodniej). Do tej pory ukazało się siedem tomów, przy czym jedyną polską twórczością reprezentowaną w pierwszym tomie w 2012 roku był zbiór opowiadań Tadeusza Borowskiego.

⁵ Yang Deyou, *Tajemnica niezgłębiona – przedmowa do chińskiego przekładu*, w: Tadeusz Borowski, *Kamienny świat*, przeł. Yang Deyou, Guangzhou: Huacheng Chubanshe 2018, s. 5. Cytat został przetłumaczony przez autorkę artykułu.

w angielskim tłumaczeniu przez wydawnictwo Penguin Books⁶; oraz fragmenty eseju Tadeusza Drewnowskiego⁷. Przekład stara się zapewnić chińskim czytelnikom jasne zrozumienie wartości i osiągnięć twórczości Borowskiego w dziedzinie literatury. Podobnie w 2013 roku w Chinach ukazał się zbiór opowiadań Borowskiego pt. *U nas w Auschwitzu* w tłumaczeniu Wang Xiaodonga (王晓东), który przełożył utwory ze zbiorów *Pożegnanie z Marią* i *Kamienny świat* z wersji angielskiej.

W 2015 roku kompletny zbiór opowiadań Zofii Nałkowskiej *Medaliony* został wydany w Chinach, a tłumacz, profesor Yang Deyou, w przedmowie i posłowniu dokonał również dogłębnej analizy twórczości autorki, wspominając cierpienie i bolesną historię, które łączyły Chiny i Polskę w tamtym czasie. Chwalił też spokojny i opanowany styl językowy oraz doskonałe umiejętności pisarskie, zwracając przy tym uwagę czytelnika na znaczenie tłumaczenia tego rodzaju dzieł dla zbiorowego zachowania pamięci historycznej oraz refleksji nad historią i pielęgnowaniem pokoju. Ponadto na końcu książki tłumacz zamieszcza wybór komentarzy polskich krytyków i pisarzy na temat *Medalionów* opracowany przez Jerzego Polanickiego, a także fragment monografii Kingi Dunin dotyczący kwestii żydowskiej i antysemityzmu w Polsce oraz ich odzwierciedlenia w literaturze⁸, co umożliwi chińskim czytelnikom pełniejsze zrozumienie wartości artystycznej i społecznego znaczenia dzieła oraz zachęca do refleksji nad historią Holokaustu w szerszej perspektywie historycznej.

Warto wspomnieć, że po tym jak oparty na wspomnieniach Władysława Szpilmana film *Pianista* (2002) zdobył szereg międzynarodowych nagród na początku XXI wieku, książka Szpilmana, przetłumaczona z wersji angielskiej, została wydana w Chinach w 2004 roku i ponownie opublikowana przez innego wydawcę w roku 2016. Widać wyraźnie, że film, jako jedno z ważniejszych mediów promujących literaturę za granicą, odegrał również istotną rolę w wyborze polskiej literatury faktu do tłumaczenia na język chiński. Inny reportaż, który przyciągnął międzynarodową uwagę, raporty Witolda Pileckiego, został opublikowany w Chinach w 2015 roku na podstawie tłumaczenia angielskiego *The Auschwitz Volunteer: Beyond Bravery*⁹, wzbogacając tym samym obraz polskiej literatury faktu lagrowej w chińskim przekładzie.

Z punktu widzenia ściśle chronologicznego, pod względem kolejności publikacji, omówiona powyżej twórczość o tematyce antyfaszystowskiej nie była pierwszą polską literaturą faktu, która trafiła w ręce chińskich czytelników (jest nieco późniejsza niż biografie). Jednak biorąc pod uwagę niezwykle wysokie osiągnięcia literackie prze-

⁶ Jan Kott, *Introduction*, przeł. Michael Kandel, w: Tadeusz Borowski, *This Way for the Gas, Ladies and Gentlemen*, przeł. Barbara Vedder, New York: Penguin Books 1976, s. 11–26.

⁷ Tadeusz Drewnowski, *Posłowie*, w: Tadeusz Borowski, *Wspomnienia, wiersze, opowiadania*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy 1977, s. 363–378 (fragmenty wybrane do chińskiego tłumaczenia obejmują strony: 363, 372–378).

⁸ Kinga Dunin, *Miejsce Zagłady*, w: *Czytając Polskę. Literatura polska po roku 1989 wobec dylematów nowoczesności*, Warszawa: Wydawnictwo W.A.B. 2004, s. 132–152.

⁹ Witold Pilecki, *The Auschwitz Volunteer: Beyond Bravery*, przeł. Jarek Garliński, Los Angeles: Wydawnictwo Aquila Polonica 2012.

tłumaczonych utworów i jednorodność ich tematów, zainteresowanie i praktyka translatorska chińskich polonistów Borowskim i Nałkowską, a właściwie polską literaturą lagrową, ma przełomowe znaczenie dla historii tłumaczenia i wprowadzania polskiej literatury faktu w Chinach.

Rok wydania	Tytuł utworu	Autor	Tłumacz
1992	<i>Profesor Spinner</i> (施帕内尔教授)	Z. Nałkowska	Yi Lijun (易丽君)
1992	<i>Proszę państwa do gazu</i> (请大家到煤气室去)	T. Borowski	Yi Lijun
1995	<i>Proszę państwa do gazu</i> (女士们先生们, 请进毒气室)	T. Borowski	Yang Deyou (杨德友)
1997	<i>Żydowska wojna</i> (反犹战争)	H. Grynberg	Yang Deyou
2004 (z języka angielskiego)	<i>Pianista</i> (钢琴师: 二战期间华沙幸存记)	W. Szpilman	Liu Shicong (刘士聪), Gu Qinan (谷启楠)
2012 (ponownie wydane w 2018)	<i>Kamienny świat</i> (石头世界)	T. Borowski	Yang Deyou
2013 (z języka angielskiego)	<i>U nas w Auschwitzu</i> (在我们奥斯维辛)	T. Borowski	Wang Xiaodong (王晓东)
2015	<i>Medaliony</i> (椭圆浮雕)	Z. Nałkowska	Yang Deyou
2015 (z języka angielskiego)	<i>The Auschwitz Volunteer: Beyond Bravery</i> (奥斯维辛集中营的志愿者: 一份来自波兰卧底的报告)	W. Pilecki	Huang Yuwen (黄煜文)
2016 (z języka angielskiego)	<i>Pianista</i> (钢琴师)	W. Szpilman	Liu Shicong, Gu Qinan

Reportaże na inne tematy

Henryk Sienkiewicz jest jednym z najczęściej tłumaczonych polskich pisarzy w Chinach¹⁰, gdzie ukazały się chińskie przekłady *Quo vadis*, *Krzyżaków*, *Trylogii* i zbioru nowel, a także utrzymanego w konwencji reportażu podróżniczego tomu *Listy z podróży do Ameryki*, które zostały wydane w języku chińskim w dwóch różnych tłumaczeniach: w 2013 roku z wersji polskiej i w 2015 roku z wersji angielskiej.

¹⁰ Zob. Li Yinan, *Recepcja literatury polskiej w Chinach: teoria i dzieje*, „Postscriptum Polonistyczne” 2016, nr 2, s. 179.

Zhang Zhenhui (张振辉), autor monografii *Biografia Henryka Sienkiewicza* (显克维奇评传) i tłumacz chińskich wersji *Quo vadis* i *Krzyżaków*, w czterdziestostronicowej przedmowie tłumacza dołączonej do przekładu *Listów z podróży do Ameryki* niezwykle szczegółowo przedstawia tło epoki, w której powstał ten reportaż, oraz podróż pisarza, główne kwestie poruszane w utworze i styl artystyczny dzieła. Przedstawiony obraz społeczeństwa północnoamerykańskiego w latach 70. XIX wieku i ówczesnego życia chińskich emigrantów został uznany przez tłumacza i krytyków za tekst o wartości dokumentalnej.

Nie sposób omawiać gatunek reportażu bez wymienienia światowej sławy polskiego dziennikarza i pisarza, Ryszarda Kapuścińskiego. Niewiele jego dzieł zostało przetłumaczonych na język chiński. To zaledwie trzy teksty, ale wszystkie zaliczają się do jego najważniejszych arcydzieł: *Podróże z Herodotem*, *Cesarz* i *Imperium*. W Chinach Kapuściński jest najbardziej znanym polskim autorem literatury faktu, a chińskie przekłady jego dzieł otrzymały na Douban, najpopularniejszej chińskiej platformie oceny książek, filmów, muzyki itp., bardzo wysokie oceny; mają też najwyższą liczbę ocen spośród wszystkich chińskich przekładów bezpośrednich z języka polskiego wymienionych w niniejszym artykule (każdy z utworów Kapuścińskiego został oceniony przez około 400–500 osób, podczas gdy większość pozostałych otrzymała mniej niż 200 ocen).

Wprowadzenie Kapuścińskiego na chiński rynek książki było rezultatem działalności promocyjnej oficjalnych instytucji. Po jego śmierci w 2007 roku polskie instytucje kultury zorganizowały serię wydarzeń promujących twórczość pisarza, w tym targi książki ku jego pamięci czy projekty translatorskie dzieł Kapuścińskiego na języki obce. Właśnie dzięki dofinansowaniu z Instytutu Książki w 2009 roku ukazał się pierwszy chiński przekład *Podróży z Herodotem*, w którym znajduje się tekst gratulacyjny byłego ambasadora Polski w Chinach, Krzysztofa Szumskiego. Wang Zhi (王志), znany chiński dziennikarz, napisał do książki przedmowę, wyrażając w niej wielki szacunek dla samego pisarza i wysoko oceniając osiągnięcia Kapuścińskiego. W opinii Wang Zhi Kapuściński

jest przede wszystkim wybitnym dziennikarzem, którego doświadczenie, wnikliwa obserwacja, przenikliwy sposób myślenia i pisanie, wytrwałość, odwaga, mądrość, a nawet talent są najwłaściwymi wyjaśnieniami, czym jest zawód dziennikarza¹¹.

I twórczość Kapuścińskiego doskonale to pokazuje:

Jego charakterystyczny styl opisowy i sposób myślenia przyczyniają się do jego wyjątkowości wśród kolegów dziennikarzy, a jego dziecięca ciekawość i kultura prawdziwego intelektu łączą w nim autorytet i charyzmę¹².

¹¹ Wang Zhi, *Pomnik, którego nie można sklonować – przedmowa*, w: Ryszard Kapuściński, *Podróże z Herodotem*, przeł. Wu Lan, Pekin: Wydawnictwo Literatury Ludowej 2009, s. 2. Cytat został przetłumaczony przez autorkę artykułu.

¹² Ibidem, s. 4. Cytat został przetłumaczony przez autorkę artykułu.

Chociaż niektóre chińskie doniesienia prasowe wspominały o kontrowersjach związanych z Kapuścińskim, jakie wzbudziła książka Artura Domosławskiego¹³ w 2010 roku, pisarz został, ogólnie rzecz biorąc, dobrze przyjęty. Chińscy czytelnicy byli pod wrażeniem jego kunsztu i przyciągnięci żywą mieszanką dziennikarstwa i sztuki w formie reportażu.

Na początku drugiej dekady XXI wieku wybitne polskie reportaże nadal były tłumaczone na język chiński. Reportaż *Miedzianka. Historia znikania* autorstwa Filipa Springera, nominowany do kilku polskich nagród literackich, ukazał się w chińskim przekładzie w 2021 roku. Zbiór esejów *Jadąc do Babadag* Andrzeja Stasiuka, znanego współczesnego pisarza polskiego, jako reportaż w szerokim znaczeniu tego terminu, został również opublikowany w Chinach w 2023 roku w serii „Błękitna Europa Wschodnia”. Jak można stwierdzić na podstawie komentarzy na platformie Douban, piękny, liryczny tekst utworu, a także zawarte w nim pytania o przeznaczenie ludzkości i refleksje na temat dawnych, zapomnianych regionów przyciągnęły i głęboko poruszyły chińskich czytelników. Znakomite połączenie reportażu i eseju, *Dwanaście srok za ogon* autorstwa Stanisława Łubieńskiego, kolejnego zdobywcy kilku prestiżowych nagród w dziedzinie literatury polskiej, zostało również przetłumaczone i wydane w Chinach w 2023 roku i było wysoko oceniane i polecane przez wielu chińskich przyrodników i pisarzy.

Rok wydania	Tytuł utworu	Autor	Tłumacz
2009	<i>Podróże z Herodotem</i> (与希罗多德一起旅行)	R. Kapuściński	Wu Lan (乌兰)
2011	<i>Cesarz</i> (皇帝：一个独裁政权的倾覆)	R. Kapuściński	Wu Lan
2013	<i>Listy z podróży do Ameryki</i> (旅美书简)	H. Sienkiewicz	Zhang Zhenhui (张振辉)
2015 (z języka angielskiego)	<i>Listy z podróży do Ameryki</i> (旅美书简)	H. Sienkiewicz	Wang Haiying (王海颖)
2018	<i>Imperium</i> (帝国：俄罗斯五十年)	R. Kapuściński	Wu Lan
2021	<i>Miedzianka. Historia znikania</i> (消失的小镇：被遗忘的米兹扬卡)	F. Springer	Ouyang Jin (欧阳瑾), Liu Yuzhi (刘雨枝)
2023	<i>Jadąc do Babadag</i> (去往巴巴达格)	A. Stasiuk	Gong Lingxi (龚冷兮)
2023	<i>Dwanaście srok za ogon</i> (抓住十二只喜鹊的尾巴)	S. Łubieński	Mao Rui (毛蕊)

¹³ Artur Domosławski, *Kapuściński non-fiction*, Warszawa: Świat Książki 2010.

Biografie, dzienniki i korespondencja

Ważnym gatunkiem należącym do literatury faktu jest biografia, jednak niewiele tego typu pozycji napisanych przez polskich autorów zostało przetłumaczonych na język chiński. Należy zauważyć, że nie oznacza to, iż liczba opublikowanych w Chinach biografii polskich osobistości, takich jak Mikołaj Kopernik, Maria Skłodowska-Curie, Fryderyk Chopin, jest mała, wręcz przeciwnie – tego typu tytułów ukazało się wiele, tyle że ich autorami nie są polscy pisarze. Na przykład Zhang Zhenhui, polonista, napisał w języku chińskim biografie Adama Mickiewicza i Władysława Reymonta, odwołując się do szeregu książek wydanych w Polsce. Ponieważ jednak nie są to tłumaczenia dzieł polskich autorów, takie pozycje nie będą w niniejszej pracy omawiane.

Przekłady biografii polskich autorów dotyczyły głównie światowej sławy Polaków reprezentujących rozmaite dziedziny, takich jak Jan Matejko, Mikołaj Kopernik, Krzysztof Kieślowski czy Czesław Miłosz. Biografia Kopernika oparta na książce *Fromborski samotnik* została opublikowana w Chinach już w 1988 roku. Polski oryginał stanowił ważną pozycję bibliograficzną dla szeregu późniejszych biografii Kopernika wydanych w Chinach i w 2000 roku został ponownie wydany w języku chińskim w nowym przekładzie. Krzysztof Kieślowski stał się jednym z najpopularniejszych polskich reżyserów wśród chińskiej publiczności i badaczy ze względu na swoje głęboko humanistyczne troski i unikalne techniki narracyjne, a chińska wersja książki *Kieślowski on Kieślowski*, przetłumaczona z wersji angielskiej, została bardzo dobrze przyjęta w Chinach. Mówiąc o tłumaczeniach biograficznych w ostatnich latach, należy wspomnieć biografię Miłosza autorstwa Andrzeja Franaszka, wydaną w Chinach w 2023 roku przy wsparciu translatorskiego programu Instytutu Książki. Przekład tego monumentalnego dzieła niewątpliwie stanowi dla chińskich czytelników bardzo ważne i pouczające źródło wiedzy o wybitnym poecie. Warto wspomnieć, że w 2023 roku autobiograficzna książka Stefana Gazeta *Zabić, aby żyć* również otrzymała z Instytutu Książki dotację na tłumaczenie na język chiński.

Rok wydania	Tytuł utworu	Autor	Tłumacz
1988	<i>Fromborski samotnik</i> (哥白尼传)	J. Centkowski	Dong Fusheng (董福生)
1995	<i>Matejko</i> (波兰大画家马特义科)	J. Bogucki	Ma Yunliang (马云亮)
2000	<i>Fromborski samotnik</i> (哥白尼传)	J. Centkowski	Ma Fuyun (马福云)
2003 (z języka angielskiego; ponownie wydane w 2011)	<i>Kieślowski on Kieślowski</i> (基耶斯洛夫斯基谈基耶斯洛夫斯基)	K. Kieślowski, pod red. D. Stok	Shi Lihua (施丽华)
2023	<i>Miłosz. Biografia</i> (米沃什传)	A. Franaszek	Wu Lan (乌兰), Li Jiangyi (李江颐), Li Jia (李佳)

Z kolei jeśli spojrzymy na przetłumaczone na język chiński dzienniki czy listy polskich postaci, to zasadniczo ograniczają się one do fragmentów dzienników Marii Dąbrowskiej i Witolda Gombrowicza oraz korespondencji Fryderyka Chopina.

W 2000 roku trzy utwory (pod chińskimi tytułami *Rozmowa o Dziennikach*, *Pierwsze spotkanie ze Stanisławem Stempowskim* i *Śmierć męża*), pochodzące z pierwszego z pięciu tomów *Dzienników* Marii Dąbrowskiej opublikowanych przez wydawnictwo Czytelnik (1988), ukazały się w chińskiej *Antologii klasycznej prozy literatury światowej*, w tomie *Europa Wschodnia*. Redaktor we wstępie skomentował, że *Dzienniki* Dąbrowskiej ukazują niepowtarzalny styl pisarki poprzez zawarte w nich opisy i szczerze wyrażane uczucia. Autorka, „opisując swoje codzienne życie i malując obrazy społeczne, starała się powiązać los jednostki z przyszłością ojczyzny”¹⁴.

Zdumiewająca półwieczna rozpiętość czasowa dzienników Dąbrowskiej ma ogromne znaczenie zarówno dla zrozumienia jej osobistych doświadczeń, jak i dla badań nad przemianami polskiego społeczeństwa – fakt ten został również podkreślony przez chińską tłumaczkę we wstępnym komentarzu dołączonym do przekładu, a także w związanym z nim artykule przeglądowym opublikowanym w 2007 roku w czasopiśmie naukowym „Journal of European Languages and Cultures” (欧洲语言文化研究). Tłumaczka, profesor Yi Lijun, sama będąc doświadczoną polonistką w Chinach, przedstawiła chińskim czytelnikom szczegółowy opis doświadczeń życiowych pisarki w kontekście zmian zachodzących w polskim społeczeństwie, zarysowała główną treść *Dzienników*, a nawet wskazała na kontrowersje wokół tej twórczości w polskim środowisku akademickim.

Innym polskim pisarzem, którego dzienniki zostały częściowo przetłumaczone na język chiński, jest Witold Gombrowicz. Trzydziestostronicowe chińskie tłumaczenie opublikowano w 2004 roku w chińskim czasopiśmie „Literatura w Świecie” (世界文学) poświęconym literaturze zagranicznej.

Rok wydania	Tytuł utworu	Autor	Tłumacz	Miejsce publikacji
2000	<i>Wybrane fragmenty z „Dzienników” Marii Dąbrowskiej</i>	M. Dąbrowska	Yi Lijun (易丽君)	<i>Antologia klasycznej prozy literatury światowej</i> (世界经典散文新编), tom <i>Europa Wschodnia</i> (欧洲卷·东欧), Tianjin: Baihua Wenyi Chubanshe 2000, s. 15–35.
2004	<i>Wybrane fragmenty z „Dzienników” Witolda Gombrowicza</i>	W. Gombrowicz	Yi Lijun	„Literatura w Świecie” (世界文学) 2004, nr 3, s. 70–100.

¹⁴ Feng Zhisheng, *Wstęp*, w: *Antologia klasycznej prozy literatury światowej*, tom *Europa Wschodnia*, red. Feng Zhisheng, Tianjin: Baihua Wenyi Chubanshe 2000, s. 7. Cytat został przetłumaczony przez autorkę artykułu.

Fryderyk Chopin jest niewątpliwie jedną z najbardziej rozpoznawalnych polskich wizytówek w Chinach, a zamięłowanie chińskiej publiczności do muzyki Chopina przyczyniło się również do rozpowszechnienia utworów literackich dotyczących jego osoby. Pierwszy przekład literacki pojawił się już w 1961 roku, kiedy tłumacz Liao Fushu (廖辅叔) przełożył na język chiński monografię o pianistcie autorstwa Jarosława Iwaszkiewicza. Następnie w latach 80. i 90. XX wieku oraz w pierwszej dekadzie wieku XXI pojawiły się również chińskie przekłady poświęconej mu prozy lirycznej. Najwcześniejszy opublikowany w Chinach zbiór korespondencji Chopina ukazał się w 1986 roku, a przekład opierał się na polskim wydaniu opracowanym przez Bronisława Edwarda Sydowa. W 2010 roku, z okazji dwusetnej rocznicy urodzin muzyka opublikowano w Chinach *Korespondencję Chopina* zawierającą około stu jego listów oraz fragmenty z dzienników i kilka wczesnych wierszy. Ponadto w 2015 roku na język chiński zostały przetłumaczone listy Chopina opracowane przez Henryka Opieńskiego, co pokazuje, że zainteresowanie chińskich czytelników polskim kompozytorem nie słabnie.

Rok wydania	Tytuł utworu	Autor	Tłumacz
1986	<i>Korespondencja Fryderyka Chopina</i> (肖邦书信选)	Fryderyk Chopin (opracował B. E. Sydow)	Yi Bo (亦波)
2010	<i>Korespondencja Fryderyka Chopina</i> (肖邦通信集)	Fryderyk Chopin	Lin Hongliang (林洪亮)
2015 (z języka angielskiego)	<i>Korespondencja Fryderyka Chopina</i> (肖邦书信集)	Fryderyk Chopin (opracował H. Opieński)	He Xiaobing (何晓兵), Li Haichuan (李海川), Li Qinfei (李沁霏)

Analiza historii tłumaczenia i wprowadzania polskiej literatury faktu na grunt chiński prowadzi do następujących wniosków. W porównaniu z przekładami polskiej poezji i powieści polska literatura faktu zaczęła być tłumaczona w Chinach stosunkowo późno i w niewielkich ilościach. Tematyka tych utworów dotyczy głównie aspektów historycznych, w tym zarówno historii szeroko pojętego rozwoju Europy Środkowo-Wschodniej i zmian społecznych, jak i historii konkretnych wydarzeń w danym kraju. Literatura lagrowa, reprezentowana przez twórczość Tadeusza Borowskiego i Zofii Nałkowskiej, reportaże, głównie autorstwa Ryszarda Kapuścińskiego, oraz biografie, dzienniki i korespondencje znanych polskich artystów stały się głównymi gatunkami, jakie wybierano do tłumaczenia. Pod względem możliwości publikacji wydanie przekładów polskiej literatury faktu w Chinach częstokroć było wspierane w ramach oficjalnych działań mających na celu promocję kultury w obu krajach lub upamiętnienie ważnych wydarzeń, takich jak rocznice związane z wojną i narodzinami lub śmiercią znanych autorów. Jednocześnie wsparcie ze strony instytucji kulturalnych, zwłaszcza Instytutu Książki, odegrało ważną rolę w zwróceniu uwagi Chin na niektóre kanoniczne dzieła polskiej literatury faktu warte tłumaczenia. W krytyce literackiej

chińscy literaturoznawcy niekiedy nadal stosują tradycyjne podejście, polegające na docenianiu lub podkreślaniu związków między literaturą polską (w tym literaturą faktu) a literaturą sąsiednich krajów Polski i narodów europejskich. Wreszcie chińskie tłumaczenia polskiej literatury faktu wykonywane są na dwa sposoby: bezpośrednio z języka polskiego na chiński oraz z wersji angielskich. W przypadku większości tłumaczeń bezpośrednich główną siłą tych przekładów jest fakt, że wykonują je doświadczeni poloniści, tacy jak Yi Lijun, Yang Deyou, Lin Hongliang, Zhang Zhenhui i inni wymienieni w niniejszym artykule, którzy od wielu lat zajmują się tłumaczeniem i badaniem literatury polskiej, co pomogło zachować w przekładach artystyczne walory oryginalnych utworów. Z tego samego powodu tłumacze ci często przyjmują rolę krytyków, starając się jak najlepiej przedstawić w przedmowie lub posłowniu społeczne tło powstania danego utworu, życiorys pisarza czy pisarki, cechy artystyczne dzieła, jego wartość badawczą, a nawet własne odczucia wobec tłumaczenia danego tekstu. Te kluczowe wprowadzenia są bardzo przydatne dla rozpowszechniania polskiej literatury faktu w Chinach i sprzyjają jej pozytywnej recepcji przez chińskich czytelników.

References

Źródła w języku polskim

- Li Yinan (李怡楠), *Recepcja literatury polskiej w Chinach: teoria i dzieje*, „Postscriptum Polonistyczne” 2016, nr 2, s. 171–185.
- Li Yinan, *Recepcja literatury polskiej w Chinach. Wybrane zagadnienia*, praca doktorska, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Filologiczny 2015, https://rebus.us.edu.pl/bitstream/20.500.12128/5731/1/Li_Recepcja_literatury_polskiej_w_Chinach.pdf [dostęp 17.03.2024].

Źródła w języku chińskim

- Lin Hongliang (林洪亮), *Przedmowa* (序), w: *Antyfaszystowska literatura w świecie* (世界反法西斯文学书系), tom polski (35) (波兰卷), red. Liu Baiyu (刘白羽), Chongqing: Chongqing Chubanshe 1992, s. 1–9.
- Yang Deyou (杨德友), *Tajemnica niezgłębiona – przedmowa do chińskiego przekładu* (深不可测之谜——中译本前言), w: Tadeusz Borowski, *Kamienny świat* (石头世界), przeł. Yang Deyou, Guangzhou: Huacheng Chubanshe 2018, s. 1–5.
- Wang Zhi (王志), *Pomnik, którego nie można sklonować – przedmowa* (不能克隆的丰碑——代序), w: Ryszard Kapuściński, *Podróże z Herodotem* (与希罗多德一起旅行), przeł. Wu Lan (乌兰), Pekin: Wydawnictwo Literatury Ludowej 2009, s. 1–4.
- Feng Zhisheng (冯植生), *Wstęp* (导言), w: *Antologia klasycznej prozy literatury światowej* (世界经典散文新编), tom *Europa Wschodnia* (欧洲卷·东欧), red. Feng Zhisheng, Tianjin: Baihua Wenyi Chubanshe 2000, s. 1–12.